

Optreden van gezondheidsstoornissen

*E.A. A. Smolders (onderzoeker sectie diergezondheid PR)
G. Bruin (hoofd afdeling Veehouderij PR)*

Gezondheidsproblemen kosten geld. Het dier moet behandeld worden, vraagt extra aandacht en tijd, produceert minder of van lagere kwaliteit of wordt zelfs afgevoerd. Om een juiste economische afweging te maken is het nodig te weten welke ziekten en aandoeningen voorkomen, op welk moment en welke gevolgen ze hebben voor het dier. Vanaf 1 mei 1988 zijn op de proefbedrijven voor de rundveehouderij dergelijke gegevens bijgehouden. In dit artikel wordt ingegaan op de mate waarin ziekten voorkomen voor de afzonderlijke jaren en de verschillen die er tussen bedrijven bestaan. Onregelmatig tochtig, mastitis en zoolzweren blijken gemiddeld de meest voorkomende aandoeningen te zijn.

Onderverdeling in groepen

Alle ziektegevallen worden in eerste instantie ingevoerd onder een code van de 'boerendiagnose' door de bedrijfsboer of zijn medewerker. Het totaal aan ziekten bij melkvee en jongvee is daarvoor verdeeld in 8 grote groepen met een verdere onderverdeling in 50 kleinere groepen. Op het bedrijf wordt een ziek dier in één van die groepen ondergebracht met een code. Onder code 15 vallen alle aandoeningen van onregelmatig of niet tochtig worden. In een aantal gevallen wordt geen verdere onderverdeling gemaakt omdat onderzoek door de dierenarts niet noodzakelijk geacht wordt. Wanneer de hulp van de dierenarts ingeroepen wordt, kan die de ziektecode aanvullen met een 'diagnose'. Zo wordt ziektecode 15 onderverdeeld in diagnosecode 150 t/m 157 die exacter aangeven waarom het dier niet tochtig wordt of is (bijvoorbeeld cysteus, drachtig). Als een dier niet drachtig blijkt te zijn bij controle wordt de toestand van de eierstokken genoteerd. Het zal duidelijk zijn dat hoe fijner de onderverdeling wordt, hoe meer aandacht besteed moet worden aan het kiezen van de juiste codering.

De ernst waarin ziekten of aandoeningen optreden wordt niet genoteerd. Het kan in meer of mindere mate afgeleid worden uit de lengte van de behandeling en in een aantal gevallen uit analyses van de monsters (melk, bloed, mest) genomen voordat een behandeling ingesteld wordt.

Ziektepercentage per gemiddeld aanwezig dier

In de tabellen is voor de verschillende groepen van veel voorkomende ziekten aangegeven hoe-

veel procent van de dieren per lactatie in de periode 1 mei - 30 april tenminste één keer voor die aandoening genoteerd is. De optredende ziekten zijn weergegeven in procenten van het gemiddelde aantal melkkoeien. Bij het aan de nageboorte blijven staan is uitgegaan van het aantal afgekalvde dieren. Het percentage zieke dieren geeft aan hoeveel individuele dieren ziek zijn geweest. Als het percentage ziektegevallen 10 of meer hoger is dan het percentage zieke dieren is dat aangegeven met een *. In de praktijk komt het voor dat de ziektecode niet overeenkomt met de diagnose van de dierenarts. In die gevallen is uitgegaan van de code voor diagnose. Dieren die bij drachtigheidsonderzoek "drachtig" zijn bevonden tellen niet mee in de tabellen.

Vruchtbaarheid

Het aan de nageboorte blijven staan blijft op een constant, hoog niveau van ca. 9 %. Op Cranendonck komt het steeds meer voor dan gemiddeld en neemt het nog toe. Waiboerhoeve 2 en 4 steken ook boven het gemiddelde uit.

Witvuilen hangt, zeker voor een deel, samen met aan de nageboorte blijven staan. Cranendonck komt steeds boven het gemiddelde en in mindere mate Bosma Zathe, De Vlierd en Waiboerhoeve 1 en 4. Het onregelmatig of niet tochtig worden moet, wegens de manier van registreren zeker in 1988/1989, samengevoegd worden met diversen vruchtbaarheid. Het gemiddelde percentage aangeboden koeien varieert over de jaren van 29 - 34 % en is daarmee één van de meest voorkomende problemen op de proefbedrijven. De bedrijven 1 en 4 (resp. grupstal en hoogproductief

bedrijf) zitten elk jaar boven het gemiddelde percentage voor alle proefbedrijven. Het gemiddelde in 1990/1991 wordt negatief beïnvloed door Zegveld waar een (te) groot aantal dieren in de bedrijfsbegeleiding onderzocht werd. In totaal wordt van alle eerste gevallen van onregelmatige tocht per lactatie 24 % gemeld in de tweede maand na afkalven, 41 % in de derde maand, 17 % in de vierde maand en 9 % in de vijfde maand na afkalven. Vaarzen en oudere koeien (> 4 lactaties) hebben relatief vaker problemen dan tweede t/m vierde kalfskoeien.

Uiergebreken

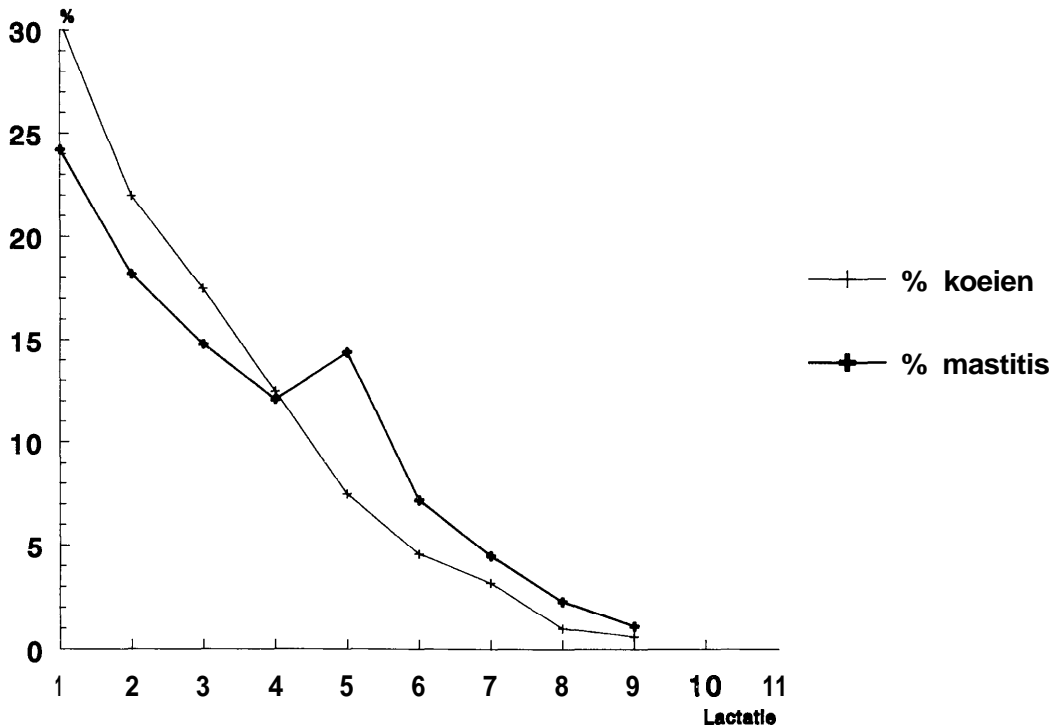
Mastitis komt bij gemiddeld 22 % van de dieren minstens één keer per lactatie voor. Er zijn echter grote verschillen tussen bedrijven en tussen jaren. Cranendonck scoort steeds hoger dan het gemiddelde, Waiboerhoeve 4 en 1 in twee van de drie jaren en Heino en Waiboerhoeve 3 in één jaar. Zegveld komt in alle drie van de jaren met het laagste percentage naar voren. Van alle eerste mastitisgevallen per lactatie komt ruim 44 % voor

in de eerste maand na afkalven, 7 % in de tweede maand, 10 % in de derde maand en 8 % in de vierde maand na afkalven. 8 % van de mastitusgevallen was vlak voor afkalven. Oudere dieren (> 3 lactaties) hebben relatief meer mastitis dan de jongere dieren. In figuur 1 is dat aangegeven. Speenbetraptingen komen vrijwel steeds op dezelfde bedrijven voor (Waiboerhoeve 1, Cranendonck en De Vlierd). Bij een gemiddeld percentage van ca. 3 loopt het op deze bedrijven op tot boven de 8 %.

Klauwgebreken

Gemiddeld lijdt 30 % van de koeien tenminste éénmaal aan een aandoening uit de groep 'benen en klauwen'. Op Waiboerhoeve 2 loopt dat op tot 56 % en blijft over de jaren op een hoog niveau. Waiboerhoeve 1 zit in twee jaar en de Vlierd in één jaar aanzienlijk boven het gemiddelde. Bij een verdere onderverdeling blijkt dat stinkpoten slechts weinig voorkomen en dan vooral op Waiboerhoeve 1, 3 en Cranendonck. Dikke hakken komen vooral op de Waiboerhoeve voor evenals

Figuur 1 Leeftijd en optreden mastitus 1988 -1991

Tabel 1 Percentage zieke melkkoeien in 1988/1989

Bedrijf	Waiboerhoeve				Aver Heino	Bosma Zathe	Cranen-donck	De Vlierd	Zegveld	Tot.
	1	2	3	4						
Melkvee	56	121	107	52	72	100	94	62	77	741
Gekalfd	68	138	126	61	89	121	100	67	84	856
Vaarzen	23	32	24	16	20	29	33	18	21	216
<i>Vruchtbaarheidsaandoeningen</i>										
Nageboorte	5.9	4.3	4.8	11.5	3.4	11.6	15.0	1.5	0.0	6.5
Witvuilen	7.1	6.6	2.8	11.4	7.0	11.0	15.0	14.5	2.6	8.4
Onreg.toch.	10.7	5.8	11.2	1.9	0.0	10.0	39.6	17.7	3.9	11.7
Diversen	41.0	22.3	28.9	62.9*	8.3	27.9	15.0	1.6	5.2	22.7
<i>Uiergebreken</i>										
Mastitis	28.5	23.1	9.3	36.2*	13.9	16.9	26.7	16.1	5.2	19.6
Speenbetrap.	3.6	3.3	1.9	1.9	0.0	0.0	9.6	8.1	1.3	3.2
<i>Klauwgebreken</i>										
Kreupel	48.1*	56.2*	38.2*	28.6	20.9	19.9	33.1	42.0*	18.2	37.1*
Stinkpoot	14.2	2.5	8.4	0.0	2.8	0.0	6.4	0.0	0.0	3.8
Dikke hak	10.7	11.6	6.5	7.6	1.4	4.0	6.4	1.6	0.0	5.8
Zoolzweer	12.5	19.0	17.7	3.8	0.0	7.0	10.7	19.4	16.9	13.2
Tussenklauw.	8.9	17.4	4.7	13.4	2.8	8.0	7.5	9.7	1.3	8.6
Diversen	10.7	27.3	12.1	7.6	16.7	1.0	8.6	16.1	2.6	12.1
Afvoer	1.8	4.1	3.7	0.0	5.6	2.0	1.1	1.6	1.3	2.6
<i>Stofwisselingsstoornissen</i>										
Stofw.prob.	35.6	15.7	21.4	34.3	9.7	33.8*	9.6	11.3	14.3	20.8
Melkziekte	19.6	12.4	14.9	24.8	7.0	20.9	5.3	9.7	11.7	13.6
Kopziekte	7.1	1.7	3.7	3.8	0.0	2.0	0.0	0.0	0.0	1.9
Sl. Melkz.	5.3	2.5	2.8	5.7	2.8	7.0	0.0	0.0	1.3	3.0
Off feed	3.6	0.8	0.9	0.0	1.4	2.0	0.0	0.0	0.0	0.9
Diarree	3.6	0.0	0.9	1.9	0.0	2.0	2.1	4.8	0.0	1.6

tussenklauwontsteking en diverse aandoeningen aan benen en klauwen. Zoolzweren, de meest voorkomende aandoening in deze groep met gemiddeld 14 %, komt over meer bedrijven gespreid voor. Waiboerhoeve 2, De Vlierd en Zegveld steken in twee jaar boven het gemiddelde uit.

Stofwisselingsstoornissen

Het optreden van aandoeningen in deze groep, gemiddeld ca. 22 %, wordt voor 2/3 veroorzaakt door melkziekte. Op Waiboerhoeve 1, 3 en 4 en op Bosma Zathe komt het meer voor dan gemiddeld, op Heino en Cranendonck komt/kwam het minder dan gemiddeld voor. Kopziekte doet zich alleen

voor op de Waiboerhoeve, slepende melkziekte komt in geringe mate voor op alle bedrijven, met uitzondering van Waiboerhoeve 1 in de laatste twee jaar en Waiboerhoeve 4 in 90/91. Een rantsoen met een groot aandeel bieten kan daarvan op Waiboerhoeve 1 de oorzaak zijn.

Spijverteringsaandoeningen komen gemiddeld weinig voor. Een uitzondering vormt Waiboerhoeve 4 in 1990/1991.

Andere gezondheidsstoornissen (ademhaling, parasitaire infecties) doen zich in geringe mate voor. Door de kleine aantallen dieren kunnen nog geen voldoende betrouwbare percentages gegeven worden.

Tabel 2 Percentage zieke melkkoeien in 1989/1990

Bedrijf	Waiboerhoeve				Aver Heino	Bosma Zathe	Cranen-donck	De Vlierd	Zeg-veld	Tot.
	1	2	3	4						
Melkvee	57	121	108	49	87	108	95	63	88	776
Gekalfd	55	127	116	57	108	115	107	80	102	867
Vaarzen	21	33	26	18	30	34	29	19	26	237
<i>Vruchtbaarheidsaandoeningen</i>										
Nageboorte	7.3	14.2	6.0	15.8	7.4	3.5	19.6	3.8	2.9	9.2
Witvuilen	28.1	11.6	3.7	12.2	10.3	12.0	20.0	4.8	2.3	11.1
Onreg.tocht.	38.7	13.2	18.4	59.2*	13.8	19.4	22.2	12.8	7.9	20.2
Diversen	14.1	5.8	11.1	49.0	2.3	7.4	1.1	0.0	5.7	8.6
<i>Uiergebreken</i>										
Mastitis	22.8	21.5	15.7	42.8*	26.4	21.3*	26.4	14.4*	6.8	22.5
Speenbetr.	5.3	0.0	3.7	0.0	0.0	1.8	4.2	6.4	0.0	2.2
<i>Klauwgebreken</i>										
Kreupel	28.1	43.1*	25.8*	38.8*	13.8	20.3	12.7	25.6	22.6	26.5
Stinkpoot	0.0	0.0	1.8	2.0	1.1	0.9	1.1	4.8	0.0	1.2
Dikke hak	1.8	9.1	4.6	12.2	1.1	0.9	0.0	1.6	1.1	3.6
Zoolzweer	7.0	14.1	12.9	14.3	8.0	7.4	10.6	16.0	17.0	12.2
Tussenklauw.	17.6	14.9	9.2	2.0	1.1	10.2	0.0	6.4	6.8	8.0
Diversen	3.5	14.9	3.7	10.2	1.1	0.0	2.1	4.8	0.0	4.6
<i>Stofwisselingsstoornissen</i>										
Stofw.probl.	26.4	20.7	17.5	28.6	17.2	23.1*	3.2	16.0	7.9	18.3
Melkziekte	10.5	14.4	16.6	24.5	8.0	18.5	4.2	12.8	6.8	12.6
Kopziekte	5.3	5.8	0.9	2.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.1	1.7
Sl. Melkz.	12.3	5.8	4.6	8.2	6.9	5.5	1.1	1.6	0.0	4.6
Off feed	0.0	0.0	0.0	2.0	0.0	2.8	0.0	0.0	0.0	0.5
Diarree	7.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.9	0.0	1.6	3.4	1.2

Tabel 3 Percentage zieke melkkoeien in 1990/1991

Bedrijf	Waiboerhoeve				Aver Heino	Bosma Zathe	Cranen- donck	De Vlierd	Zeg- veld	Tot.
	1	2	3	4						
Melkvee	57	115	103	46	91	110	95	62	94	774
Gekalfd	67	129	128	69	97	131	114	75	101	911
Vaarzen	15	35	30	14	32	33	34	15	24	233
<i>Vruchtbaarheidsaandoeningen</i>										
Nageboorte	7.5	12.5	7.0	5.8	8.2	5.3	25.4	8.0	0.0	9.2
Witvuilen	8.7	7.0	1.0	4.3	7.7	17.2	25.2	11.2	7.4	10.3
Onreg.toch.	45.3*	28.7*	12.7	36.7	26.5	22.7*	16.8	17.6	65.8*	29.3*
Diversen	5.2	13.9	1.0	8.6	4.4	2.7	1.1	0.0	4.2	4.6
<i>Uiergebreken</i>										
Mastitis	31.4	22.6	27.3	23.8	12.1	22.7*	33.6	12.8	2.1	21.9
Speenbetr.	7.0	0.9	1.0	6.5	0.0	3.6	6.3	4.8	0.0	3.0
<i>Klauwgebreken</i>										
Kreupel	33.1*	56.6*	28.2*	17.3	18.6	20.0	26.3	20.8	18.0	29.9*
Stinkpoot	3.5	0.0	5.8	0.0	3.3	1.8	1.1	1.6	5.3	2.6
Dikke hak	10.5	4.4	1.9	13.0	4.4	0.9	0.0	1.6	3.2	3.6
Zoolzweer	10.5	34.8*	10.7	2.2	6.6	13.6	22.1	11.2	11.7	16.3
Tussenklauw	12.2	10.4	10.7	4.3	6.6	2.7	4.2	8.0	0.0	6.7
Diversen	12.2	20.9	1.0	0.0	0.0	0.9	2.1	1.6	1.1	5.0
<i>Stofwisselingsstoornissen</i>										
Stofw.prob.	33.1	25.3	29.2	47.6*	9.9	16.3	18.9	17.6	7.4	21.7
Melkziekte	8.7	20.9	24.3	45.4	6.6	15.4	13.7	16.0	6.4	16.4
Kopziekte	3.5	4.4	4.9	6.5	0.0	0.0	1.1	0.0	0.0	2.1
Sl. melkz.	22.7	0.0	2.9	10.8	2.2	0.9	2.1	4.8	0.0	3.7
Off feed	0.0	0.0	0.0	2.2	0.0	0.9	2.1	1.6	0.0	0.6
Diarree	5.2	0.9	1.0	23.8	1.1	3.6	3.2	0.0	3.2	3.5